

RYGJAVERN

NR. 1 / 2014 - 39.ÅRGANG

Utgitt av Naturvernforbundet i Rogaland

Brenner for dugnad

Hundrevis av dugnadstimer blir lagt ned på Mostun og Marøy (bildet).

Side 3

Ny logo

Jæren våtmarkssenter og Mostun har toppdykker som logo.

Side 6

Fredet Rott og Kvitsøy

Rogaland naturfredningsforening sørget for fuglelivsfredning av øyene i 1936.

Side 7

Jubileet i gang

Naturvernforbundet feirer sitt 100 års jubileum over hele landet.

Side 8

Klimadebatt på Mostun

Mandag 28.april er det duket for klimadebatt på Mostun.

Side 16

Naturperler truet i Lysefjorden

Inntaksdammen ved Stjølstjødna, øverst i Skurvedalen, vil tømme elva i dalen for det meste av sin naturlige vannføring. Foto Rune Folkvord.

Lysefjorden er Rogalands fremste reiselivsprodukt. Det er fjorden i kraft av sin ville natur kombinert med gamle bosettinger. Samtidig er fjorden og heiene rundt merket

av omfattende kraftutbygginger i Lysebotn, Flørli og Tjodan. Det får vi ikke gjort noe med. Men vi kan hindre at flere urørte vassdrag blir lagt i rør. Derfor må planene

om å bygge ut vassdragene i Skurvedalen, Bratteli og Songesand avvises, krever Naturvernforbundet og Stavanger Turistforening.

Side 10-11

Vipene holder skansen på Jæren

Mens vipebestandene er i fritt fall flere steder i Norge og i våre naboland, holder vipene skansen på Jæren. Naturvernforbundets kartlegginger de siste tre årene viser at det hekker nesten 2000 vipepar i Time, Klepp og Hå. Selv om det blir færre vipere på Jærhimmelen, er nedgangen svakere her enn i andre jordbruksområder.

Side 12-13

Vipa holder stand på Jæren, sjøl om bestanden er merkbart redusert de siste 15-20 åra. Foto: Roy Mangersnes.

Bli naturvernfadder du også !

Sett inn et fast månedelig beløp, stort eller lite, på Naturvernforbundets konto nr. 3201 41 63327.

RYGJAVERN

NUMMER 1 - 2014
39. ÅRGANG

Redaksjonen ble avsluttet 07.04.2014
Viderebruk av stoff er tillatt ved kildehenvisning

Redaksjon: Erik Thoring (ansv.),
Per Anda (design og montasje)

Utgiver: Naturvernforbundet i Rogaland

Opplag: 1250

Trykk: Gunnarshaug Trykkeri.

NATURVERNFORBUNDET I ROGALAND

Kontoret er vanligvis bemannet mellom kl. 09 og kl. 16 alle dager.

Org.nr.: 971 339 993

Besøksadresse: Mostun, Henrik Ibsensgate 59

Postadresse: Pb. 441, 4002 Stavanger

Telefon: 51 52 88 11

E-post: rogaland@naturvern.no

Hjemmeside:

www.naturvern.no/rogaland

Bankgiro: 3201.41.37571

Daglig leder: Erik Thoring
mob/tlf: 416 83 238 / 51 89 06 90

Styreleder: Eirin Hivand Haneberg
tlf: 51 47 98 59

Lokallag og kontakter:

Strand: Egil Tjensvold
tlf: 51 74 75 20

Dalane: Eirin Hivand Haneberg
tlf: 51 47 98 59

Suldal: Jarle Lunde
tlf: 52 79 70 33

Nord-Jæren: Erik Thoring
tlf: 51 89 06 90

Førsteårstilbud medlemskap:
Familiemedlem: 200,- (420,-)
Hovedmedlem: 175,- (350,-)
Student/pensjonist: 100,- (175,-)
Pris i parantes gjelder for følgende år.

Medlemskap tegnes på vår hjemmeside
www.naturvern.no/rogaland eller
e-post: rogaland@naturvern.no

Kampanjemedarbeider Nord-Jæren:
Cathrine Tellnes

Besøksadresse: Mostun natursenter

E-post: cathrine.tellnes@naturvernforbundet.no

Jæren våtmarkssenter

Besøksadresse: Henrik Ibsensgate 59,
Postadresse: Postboks 441, Sentrum,
4002 Stavanger

Naturveileder: Toril Hasle
Tlf: 977 12 253/51 52 88 11

E-post: toril.hasle@mostun.no
Hjemmeside: www.mostun.no

Mostun natursenter har søndagsåpent fra kl. 12 til 15.

Uendret medlemstall

Fylkeslaget hadde 1210 medlemmer ved utgangen av 2013, en nedgang på fire sammenliknet med 2012. Det ble vervet over 100 nye medlemmer i fjor, men dessverre var avgangen større. Et frafall på nesten 10 prosent av medlemsmassen, er urovekkende. Fylkeslaget har bedt medlemsarkivet om en analyse av fjorårets frafall.

Hele 45 prosent av medlemmene har adresse i Stavanger, med Sandnes som en god nummer to. At vi har flere medlemmer i Strand enn i Haugesund kan tilskrives det aktive lokallaget i Ryfylkekommunen. Naturvernforbundet står i det hele tatt svakt i nord-fylket og behovet for et Naturvernforbund på Haugalandet er stort. Fylkes-

laget har forøvrig medlemmer i samtlige 26 Rogalandskommuner, men på Kvitsøy og Bokn er det bare ett medlem hver.

Over 50 prosent av medlemmene er over 50 år, mens medlemmene under 20 år utgjør bare 8 prosent av medlemstallet.

Solid overskudd

I fjor ble inntektene nær doblet fra ca 1,2 millioner kroner til ca 2,2 millioner kroner. Overskuddet økte fra ca 85 000 kroner 2012 til ca 398 000 kroner.

At omsetningen økte formidabelt kan ene og alene tilskrives autorisasjonen av Mostun som nasjonalt våtmarkssenter. Autorisasjonen

medførte et grunntilskudd fra Miljødirektoratet på 800 000 kroner, i tillegg kom betydelige prosjektilskudd fra direktoratet og fra Stavanger kommune.

Mostun natursenter ble ikke fullt bemannet før 1. oktober i 2013 og følgelig var arbeidskapasiteten redusert i store deler av fjoråret.

Det kan forklare det meste av overskuddet. Det er ikke noe mål for Naturvernforbundet å produsere overskudd. Vi er opptatt av bruke opp pengene på aktiviteter og politisk arbeid. Det vi ikke fikk gjort i 2013 skal vi fullføre i 2014.

Et travelt år

Med hus, hage og ansvaret for et nasjonalt våtmarkssenter, ble 2013 et usedvanlig travelt år for Naturvernforbundet. Det krever mye tid og krefter å drive Mostun, men vi mener det er verdt det.

Autorisasjonen av Mostun, Kvassheim og Orre som nasjonalt våtmarkssenter under navnet Jæren våtmarkssenter, var en stor overraskelse. Vi hadde ingen organisasjon som sto klar til å håndtere oppgavene, og derfor ble 2013 "samling i bønn". Første halvdel av fjoråret ble i stor grad brukt på å rigge Mostun for publikumsdrift. Huset er sterkt preget av manglende vedlikehold, ute og inne.

I siste halvdel av fjoråret kom Toril Hasle på plass som naturveileder og formidler. Dermed kom vi for alvor i gang med formidlingsjobben på tampen av 2013.

Viktig seier

Det har med andre ord vært mye Mostun og langt mindre fokus på fylkeslaget tradisjonelle oppgaver,

Sauøy (foran) og Byre forblir en fredet plett i Ryfylke etter at bru- og vegplanene ble endelig avvist i 2013.

Styret har med god grunn vært bekymret for at vårt viktige arbeid med naturvernsaker har blitt nedprioritert. Likevel noterte vi oss for en stor og viktig naturvernseier da planene om å rasere Fisterøyene med bruer, veier og fyllinger ble forkastet av fylkespolitikerne. I motstandskampen hadde fylkeslaget store glede og nytte av å jobbe med representanter fra båtfolket og hytteiere på Byre.

Ny kurs

Like hyggelig var det å registrere at Høyre og Fremskrittpartiet på fylket har fått nok av NVE's råkjør for vindkraft. NVE hadde ved utgangen av 2013 tildelt 21 vinkraftkonsesjoner. Nok er nok, mente de to partiene som sammen med en uavhengig representant sørget for å si nei til alle nye vindkraftsøknader i fylket. Det var den andre store gledelige nyheten i 2013.

Frivilligheten blomstrer

Uten frivillige stopper Norge, heter det. Det samme kan vi nesten si om Naturvernforbundet. I fjor la frivillige ned over 700 timer dugnadsarbeide på Mostun, Marøy og i organisasjonen forøvrig.

De fleste arbeidstimene ble brukt på Mostun. Mange timer ble lagt ned i rydding, skjøtsel og vedlikehold i uteområdet. Og uten frivillige ville det ikke vært mulig å holde natur-senteret åpent på søndagene.

Marøy fikk også et dugnadsløft i fjor, da vi bestemte oss for å gå løs på skogen lengst sør på øya. Det dreier seg om bjørk og buskfuru i store mengder. Den eldste delen av bjørkeskogen skal få stå, mens resten skal ned. Da vil vi få fram den gamle slåttemarka og kanskje få tilbake noe av lyngheia. Det er et omfattende arbeid som neppe er fullført før om to-tre år.

Mat og kos rundt bålet etter en arbeidsøkt på Marøy vinteren 2013.

Oslo-tur for Skurvedalen

En delegasjon fra Stavanger Turistforening og Naturvernforbundet i Strand har vært på Stortinget for å blåse nytt liv i Preikestolen nasjonalpark. Foranledningen er omfattende planer om kraftutbygging i Skurvedalen.

Delegasjonen besto av Preben Falck og Anne Katrine Lycke fra Stavanger Turistforening og Egil Tjensvold fra Naturvernforbundets fylkeslag og lokallag i Strand. Med seg i bagasjen hadde de sterk bekymring for omfattende utbyggingsplaner i blant annet Skurvedalen, Sunnmork, Nordånå og Dalaånå som alle ligger innenfor den foreslåtte nasjonalparken.

Det er tre partier i Rogaland som har sagt ja til nasjonalparken, nemlig Venstre, Arbeiderpartiet og SV. Venstre har ivret sterkt for å komme i gang med verneplanprosessen og har reist forslag om dette både i Stortingets energi- og miljøkomite og i Rogaland fylkesutvalg.

Venstres Ola Elvestuen møtte en delegasjon fra Naturvernforbundet og Turistforeningen i Oslo.

Nå har Venstre kommet i en posisjon som gir større politisk innflytelse enn i forrige periode. I møtet med Venstres Ola Elvestuen, nestleder i energi- og miljøkomiteen, ble Rogalandsdelegasjonen forsikret om at partiet vil se på alle muligheter for å få nasjonalparken på dagsorden. Delegasjonen hadde også møte med Arbeiderpartiets

Torstein Tvedt Solberg fra Stavanger som også lovte å følge opp saken.

Delegasjonen var fornøyd med Oslosturen, og tror det styrker sjansene for å hindre kraftutbygginger som kan torpedere den framtidige nasjonalparken.

Tjensvold holder koken

Jørpelandsbuen Egil Tjensvold fortsetter som leder i Naturvernforbundet i Strand. Med seg i styret har han åtte kvinner og menn.

Naturvernforbundet i Strand fylte 20 år i 2013 og har lagt bak seg et aktivt år med flere store og viktige saker. Viktigste sak var den nye høyspentlinja mellom Lysebotn og Stavanger der NiS fikk medhold i sitt krav om å velge en trase på sørsiden av fjorden. I årsmeldinga går det også fram at lokallaget har jobbet med vannkvalitet i Vostervatnet, sentrumsplan for Jørpeland og opprydding og sikring av ferdseilen etter Jørpeland Kraft sine utbygginger. Lokallaget har 65 medlemmer.

Årsmøtet ble holdt på Tau Aktivitetshus 11.februar der Egil Tjensvold ble gjenvalgt som leder og med Leiv Krumsvik som nestleder. Det nye styret teller åtte medlemmer.

Første undervisning på Mostun – en knallsuksess

**Hvorfor flyr trekkfuglene sør-
over på vinteren? Og hvor
overvintrer egentlig padda?
Dette, og mye mer, fikk de
over 320 elevene som deltok
på undervisningsopplegget
"Mosvatnet på vinteren" lære
om.**

Endelig er undervisningen på Mostun natursenter i gang. Det første undervisningsopplegget som naturveileder Toril Hasle har laget er utviklet med støtte fra Den naturlige skolesekken og handler om hva som skjer med naturen på vinteren. Alle 5.-7. klasser i Stavanger kommune har blitt invitert til opplegget. Responsen har vært over all forventning. 220 elever fordelt på 10 klasser har fått komme på besøk, mens hele 13 klasse har måttet skrive seg opp på venteliste. Klassene som har vært her har kommet fra barneskolene Tjensvoll, Hafsfjord, Våland og Skeie.

Elevene har fått lære hva som

skjer med naturen og et utvalg av artene som bor ved Mosvatnet på vinteren. Begeistringen har vært stor når naturveilederen har avslørt at en koloni dvergflaggermus faktisk overvintrer i veggene til natursenteret. Etter et foredrag inne på Mostun er det på med varme klær og ut for å leke detektivleken og bruke nyervervet kunnskap i praksis. Oppgaven har vært å finne ut hvilke dyr som overvintrer hvor. I tillegg skal elevene lete etter spor for å avsløre hvilke treslag som vokser i området, selv om det er vinter og trærne mangler blader. Ekte detektivarbeid, altså!

Aktiviteten som har slått best an er nok allikevel "fuglebingoen". Hver elev har blitt utstyrt med kikkert og et bingobrett med bilde av ulike fuglearter. Ivrige elever har speidet etter fugler i trærne og på vannet, og fulgt oppmerksomt med på fuglematestasjonen i Mostunhagen. Mange klarte

Elever fra Tjensvoll skole utforsker vinternaturen ved Mosvatnet.

"fire på rad", og kunne dermed stolt rope "bingo". Som premie fikk klassene en vinterfuglplakat til å henge opp i klasserommet, og hver elev fikk med seg en meisebolle. Så kan fugleinteressen opprettholdes, både hjemme og

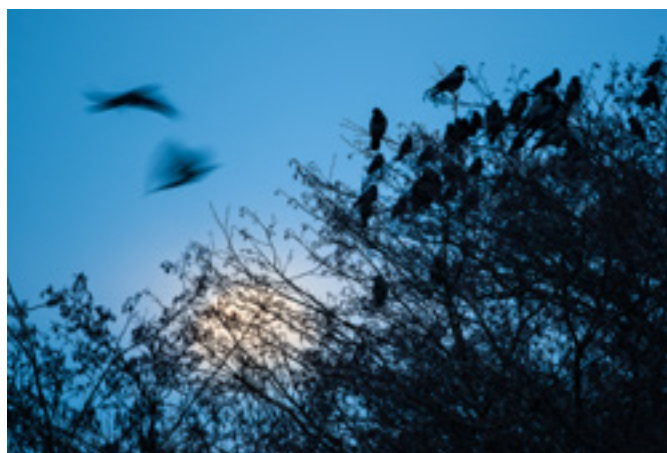
på skolen.

Både elever og lærere har gitt svært positive tilbakemeldinger på opplegget. "Det var kjempegøy! Det beste jeg har vært med på!!" mente en av elevene.

Engasjerende kråkeundervisning

**I løpet av vinteren har over 120 elever fordelt på 6 klasser fra Tjensvoll og Kongs-
gård videregående skole
vært på Mostun natursenter
og lært mer om kråkene i Sta-
vanger. Både lærere og elever
var overrasket over at hele 15
000 - 20 000 kråker og kaier
samles for å overnatte ved
Mosvatnet på vinteren.**

Klassene deltok på det vellykkede undervisningsopplegget "Hvorfor elsker kråkene Mosvatnet?" som ble holdt av kråkeekspert Øyvind Gjerde (Norsk Ornitologisk Forening, avd. Rogaland). Gjerde har de siste årene foretatt omfattende kartlegging av vinterbestandene av kråkefugler på Jæren. En av klassene kom så tidlig på morgenen at de rakk å få med seg en vandring i "kråkeskogen" sør for natursenteret før foredraget. Dermed fikk de oppleve den magiske stemningen og lyden av tusenvis av kråker og kaier som sitter i trærne før de legger ut på dagens matsøk.

Magiske scener når kråkene går inn for landing i skogen ved Mosvatnet.
Foto: Roy Mangersnes.

Elevene var nysgjerrige på hva som får så mange kråkefugler til å samles for å overnatte ved Mosvatnet, og Gjerde kunne fortelle at det blant annet er fordi de da slipper unna sin farligste nattefiende, hubroen. Elevene fikk også med seg et nyttig tips; hold deg på østsiden når du går på skøyter på Mosvatnet, så unngår du å

snuble i kråkebæsj og blåskjellbiter. Kråkene sitter gjerne på isen på kvelden, og mange av dem har vært ute og spist skjell på kysten på dagen. Skjellbitene går ufor-døyd gjennom kråkemagen, og en skøyteis som er strødd med skjellsand hjelper så visst ikke på gliden.

Øyvind Gjerde har undervist 120 elever om kråketrekk og økologi på Mostun i vinter.

Takk til Øyvind Gjerde som sprer kråkeglede til elever og lærere med sine lærerike foredrag. Vi takker også Den naturlige skolesekken for økonomisk støtte til undervisningsopplegget.

Våtmarkssuppe mettet 90

90 besøkende var innom Mostun natursenters markering av verdens våtmarksdag 2. februar. Gamle og unge koste seg med varm suppe og fikk lære mer om hvorfor det er så viktig at vi tar vare på våtmarkene våre.

Den sure østavinden hadde heldigvis løyet, og mange stakk innom natursenteret på sin søndagstur rundt Mosvatnet. Med hele 90 besøkende er vi god fornøyd med oppslutningen. Den varme våtmarkssuppa kokt på bålpanne lokket mange frosne turgåere. Våtmarksquizen var også populær. Den hadde spørsmål fra våtmarksutstillingen som for anledningen hang ute på terrassen. Alle deltakerne fikk trøstepremie, og en heldig vinner fikk velge blant flotte premier fra naturvernbutikken. Han gikk stolt hjem med ei fuglekasse under armen.

Bålkokt suppe og utendørs utstilling på Verdens våtmarksdag.

Mest fornøyd var nok allikevel de 12 utvekslingsstudentene som ble utstyrt med kikkert rundt halsen og sin egen våtmarksguide. Vegard Ankarstrand fra fylkesmannens

miljøvernavdeling tok dem med på vandring og fortalte de ivrige europeiske studentene om naturen i Norge.

Hagefugltelling på Mostun

Det var fullt av fugleentusiaster på Mostun natursenter søndag 26. februar i anledning årets hagefugltelling. Barn og voksne fikk lære mer om hvilke fugler vi kan finne på fuglebrettet av eksperter fra Norsk Ornitologisk Forening sitt lokallag i Stavangerregionen.

Hagefugltellingen foregår i hele Norden, og ble i år arrangert for sjuende gang. 25.-26. januar ble

hele 30 000 fugler talt, fordelt på 5 200 hager. Det store datagrunnlaget gjør at forskerne kan oppdage mønster i vinterartenes bestandsutvikling. Den store "slagerarten" på landsbasis var i år flaggspetten. Arten kommer fra de nordlige delene av Russland. Invasjonen skyldes sannsynligvis et dårlig frøsettingsår for bartrærne, og dermed stor konkurranse om maten. I hele vinter har vi hatt

flaggspett på Mostun. Vi lurte på om den kom til å flytte da alle grantrærne nord for natursenteret ble hogd i desember, men flaggspetten svarte med å legge om kostholdet. Nå ser vi den ofte på føringsautomatene vi har hengt ut med solsikkefrø. Og hvem vet, kanskje vi får hekkende flaggspett her til våren?

Stormen tok for seg på Mostun

I desember herjet stormen i Stavanger, også på Mostun natursenter. Flere grantrær veltet, noen så nærme som en meter fra huset. Heldigvis kom ingen til skade, verken folk eller bygninger. Parkpatruljen tok på seg ryddejobben etter stormen, og hogde også de siste trærne som sto igjen på flekken like nord for senteret. Ta en titt på siden vår på facebook-side

for å se patroljen "in action". Kløyvinga skal folk fra dugnadsgruppa ta seg av. Og selv med anskaffelsen av en elektrisk vedkløyver har de nok jobb en stund framover, for det bli mye ved av så mange trær.

Stormen i desember veltet fem grantrær. Til alt hell traff ingen Mostun.

Snekre din egen fuglekasse

Få ting er kjekkere enn å snekre sin egen fuglekasse, henge den opp i treet og følge med når kjøttmeisfamilien flytter inn.

Om du ikke kan lage kassen sjøl, fins det gode alternativer på Mostun. Naturvernforbundet selger nemlig flatpakkete fuglekasser for meis og stør. I pakkene følger alt du trenger - spiker, skruer, ståltråd og en enkel monteringsanvisning. Det eneste du trenger er en hammer og en skrutrekker.

Søndag 23.mars inviterte vi til fuglekassesnekring på Mostun, og det viste seg å være et spennende tilbud. Det ble hamret og banket og ti unger dro fornøyd hjem med en fuglekasse under armen. Fuglekasser kan du kjøpe hver søndag. Og vil du snekre den sammen på plassen, holder vi redskapen.

Flott fuglefilm

Den prisbelønte naturfotografen Roy Mangersnes har på oppdrag fra Jæren våtmarkssenter filmet fuglelivet i Kvassheimsbukta gjennom ett år. I filmen vil du møte en lang rekke vannfugler og spurvefugler som du vil dra kjensel på også fra andre steder langs Jærkysten. Filmene viser vi hver søndag på Mostun natursenter, etter hvert skal den i tillegg vises i varmestua på friluftsfyret Kvassheim. Du kan også se filmen hjemme i din egen stue fra nettsiden www.friluftsfyret-kvassheim.no.

Nye utstillinger på plass

Når du leser dette, har vi fått på plass to helt nye utstillinger på Mostun.

Den ene er en utstilling om bymåker, med særlig fokus på hettemåkene som har sine faste hekkeplasser i Mosvatnet.

Utstillingen inneholder en utstoppet hettemåke i overgangsdrakt og en bildeskjerm som presenterer de vanligste måkene i byen. Mye av informasjonen er hentet fra bymåkeprosjektet som Ringmerkings-sentralen ved Stavanger Museum deltar i.

Den andre utstillingen handler om "Nye Mostun" og viser våre planer for restaurering av hovedhuset og gjenoppføring av den gamle løa i moderne drakt. Utstillingen består av en modell i 1:200 laget av arki-

Slik kan "nye Mostun" bli om politikerne vil. Modellen vises på natursenteret.

tektfirmaet Schjelderup&Gram.

Dermed er to nye gode grunner til å avlegge Mostun et besøk.

Vi holder åpent hver søndag til og med 15.juni. Det er stengt i påsken, det vil si 13. og 20.april.

Ny utstilling har ankommet Mostun. Temaet er måker i byen.

Når forsvinner byggegjerdet?

Byggegjerdet som har omkranset Mostun siden september, må vi antagelig beholde en stund til. Etter graving og drenering i fjor høst, er det nå tid for såing av grasfrø. Skal det bli en fin og slitesterk plen, må den få tid til å vokse og gro uten å bli tråkket på. Det er ingen "kvikk fix" å få fin plen, normalt tar det minst to-tre måneder.

Men vi håper ikke at byggegjerdet må stå oppe så lenge. Det er det "pleneier" Stavanger kommune som bestemmer.

Plenen i Mostunhagen er sådd med grasfrø. Nå er det bare å glede seg til den nye, grønne grasmatta.

Lekkasjer på Mostun

Da Naturvernforbundet overtok ansvaret for Mostun i 2012, overtok vi også ansvaret for å vedlikeholde bygget.

Samtidig har politikerne forventet at vi skal drive et naturinformasjonssenter for regionens befolkning. Vi har valgt å bruke tid og penger på det siste.

Nå er tiden kommet for å utbedre de mest kritiske utvendige skadene. Sørveggen på Mostun er mest akutt fordi det lekker inn vann rundt vinduene i 1.etasje. Forsøk på å tette lekkasjene har ikke vært vellykket. Vi planlegger derfor utskifting av kledning og vinduer på denne vegg i løpet av året.

Naturvernforbundet kan klare mye på dugnad, men ikke alt. Vi er avhengig av økonomisk støtte dersom vi skal få gjennomført den høyst nødvendige rehabiliteringen av sørveggen.

Toppdykkeren er vårt varemerke

Du har kanskje sett det alle- rede. Mostun og Jæren våtmarkssenter har fått egen logo. Og hva var ikke mer naturlig enn å bruke toppdykkeren som modell?

Mosvatnet har en av de største og mest livskraftige bestandene av den vakre og elegante dykkeren. Det kan være inntil åtte hekkende

par i vatnet. Toppdykkeren er også typisk for de næringsrike innsjøene på Jæren. Riktignok er den en trekkfugl som drar fra innsjøene om høsten og er tilbake igjen i mars. Men når den er her gir den fugleinteresserte mange flotte opplevelser med sitt helt spesielle kurtisespill.

Det er det nærmeste vi kommer tranedans og orreleik!

Logoen for Mostun og Jæren våtmarkssenter er utviklet av Kurt Wathne og Hilmar I. Løland i Opal design.

På farten med fredningsskilt i sekken

"Rogaland naturfredningsforenings utrettelige formann, Ole Isaksen, farter stadig rundt rundt på Jæren og leter efter fornminner som det gjelder å bevare. Han kjenner nu så å si alle de fortidsminner som finnes der", skriver avisa "Stavangeren" i 1936.

Foreningens høye aktivitetsnivå kan i stor grad tilskrives formann Isaksen. Den ene dagen er han på Jæren og registrerer fornminner, den andre dagen forfatter han harmdirrende brev til landsforeningens ledelse. Kontroversene mellom landsforeningens formann Adolf Hoel og nestformann Ole Isaksen fortsetter i 1936.

Kritisk til Hoel

Det topper seg i november dette året da Hoel hadde foreslått oberstløytnant Gledisch som foreningens representant i et statlig utvalg til revisjon av jaktloven. Isaksen uttaler "sin sterke kritikk" over dette forslaget. Han fremholder at valget ikke er gyldig og vil om nødvendig protestere overfor departementet. Hoel slår

retrett og foreslår i stedet lensmann O. H. Mjøltnes fra Egersund som foreningens representant. Dermed kunne kretsforeningen i Rogaland notere seg for en liten seier i den pågående striden med foreningsledelsen i Oslo.

Kjøper fortidsminner

I 1936 teller Rogaland naturfredningsforening 504 medlemmer. Foreningen har etablert to fond hvorav det ene har til formål å kjøpe inn et stykke representativ jærnatur. Det andre fondet er opprettet til "erhvervelse, restaurering og fotografering av fortidsminner i Rogaland". Mens det førstnevnte fondet kun samler inn penger, er det andre fondet i aktiv bruk. Fredningssakene dominerer sakskartet på hyppige styremøter. Foreningen inngår avtaler med grunneiere om fredning av gamle trær, bautasteiner og fortidsminner og får fredningsmerker tilsendt fra Kirkedepartementet som deretter oppsettes av foreningens medlemmer.

"Fingrene av fatet"

Ole Isaksen mener det er på tide

Naturfredningsforeningen kjøpte og fikk fredet fortidsminner flere steder i fylket. De gamle fredningsskiltene er for langt borte, men skiltet på det fredede sedertreet i Olavskleiva i Stavanger er fortsatt synlig.

at Rogaland Naturfredningsforening må få medbestemmelsesrett når det gjelder håndhevelse av loven om fortidsminner. Direktør Jan Petersen ved Stavanger Museum har hatt et godt samarbeid med foreningen han var med å stifte i 1928. Men nå sier han stopp. Oppsetting av fredningsmerker – ja. Men restaurering av fortidsminner er ikke et ansvar fri-

villige skal ha, mener Petersen som får støtte for sitt syn av Kirkedepartementet.

Naturfredningsforeningens restaurering av stjernen på Rinden (Sele) har åpenbart utløst en skarpere tone fra museet. Foreningen eide Rinden og flere andre fortidsminner og "naturgjenstander", og mente nok at man kunne forvalte disse etter eget skjønn.

Fuglefredning av Rott og Kvitøy

Rott, Håstein og Kjørholmene er kjent som Norges sørligste fuglevær. Den posisjonen har øyene vest for Sola kommune hatt i flere hundre år. Allerede i 1632 ble det innført jaktforbud på øyene.

17. april 1936 ble Rott, Håstein og Kjør opprettet som fuglefredningsområde ved kongelig resolusjon: "Hare og alt fugleliv so nær som kråke og ramn skal vera freda mot jakt, fangst og all øydeleggjing. Grunneigarne hev likevel rett til som fyr å samla inn dun etter at ungane er farne or reiret."

Men om jakt var et problem, gjorde rottene på Rott atskillig større skade. I 1920 hekket det ca 1000 toppskarv på øya. 15 år seinere, i 1935, forsvant den siste toppskar-

ven. Parallelt med fredningsvedtaket ble det igangsatt en massiv og vellykket utryddingskampanje av rotter. Det skjedde i et nært og aktivt samarbeid mellom Naturfredningsforeningen og Jeger- og fiskerforeningen.

Rott, Håstein og Kjør ble vernet etter naturvernloven i 1982, og i juni 2011 ble området beskyttet av den internasjonale Ramsarkonvensjonen for verdens viktigste våtmarksområder.

Kvitøy fikk også en lignende fredning. I 1936 kom styrets varamann, konservator Anders Bernhoft-Osa hjem fra et besøk på Kvitøy. Han hadde fått avtale med alle aktuelle grunneiere om 10 års fornyet fuglelivsfredning av øygruppen.

Toppskarven ble utryddet fra Rott av rotter!. Foto: Roy Mangersnes.

Artsrike Kjørholmene ble fuglelivsfredet i 1936. Foto: Roy Mangersnes.

Fra naturfredning til økopolitikk

I år er det hundre år siden Landsforeningens for naturfredning ble stiftet i Oslo. Jubileet markeres på ulikt vis landet over og snart kommer turen til Rogaland. Her følger et resyme av noen av de viktigste milepælene i foreningens historie, hentet fra jubileumsmagasinet Natur & Miljø.

1914

18. februar 1914 ble Landsforening for naturfredning i Norge stiftet. Naturvernforbundets historie starter. Noe av det første Naturvernforbundet gjorde var å frede "Den gamle mester", kjempeeika i Krødsherad som Jørgen Moe skrev dikt om i 1865. Flere titalls andre gamle, merkelige og sjeldne trær ble fredet over hele landet i årene som fulgte. Østlandske kretsforening sto bak verneforslaget.

1924

Foss etter foss var lagt i rør, og det var planer om å temme Vettisfossen i Sogn også. Det fikk Naturvernforbundet hindret. Vestlandske kretsforening startet en kronerulling for å kjøpe fossen, hvor blant andre statsminister Mowinchel, skipsreder Westfal-Larsen, Årdal kommune og godseier G.F. Heiberg deltok. Turistforeningen bidro med 7 500 kroner. Fossen ble kjøpt av Jørgen Vetti for 15 000 kroner, og 8. februar 1924 ble den fredet ved kongelig resolusjon. Med et fritt fall på 275 meter er den Nord-Europas høyeste uregulerte fossefall.

Vettisfossen ble fredet i 1924 etter en kronerulling igangsatt av Vestlandske kretsforening. Foto Per Olav flickr

1928

30. januar ble Rogaland kretsforening stiftet i Stavanger. Maskinmester Ole Isaksen fra Eiganes brannstasjon ble foreningens første formann.

1936

I august 1936 forsøkte Naturvernforbundet å innføre pingviner som ny art i Norge. Ni kongepingviner ble satt ut på Røst i Lofoten og Gjesvær i Vesterålen. Pingvinene var fraktet opp fra hvalfangststasjonen på Sør-Georgia i Antarktis. Kort tid etter ankomsten forlot imidlertid fuglene disse stedene, og i årene som fulgte flakket de rundt på kysten, hvor de møtte ulike skjebner. Det hekker ikke kongepingviner på vår kyst, og det er kanskje like greit.

1945

Naturvernforbundets leder ble arrestert. Adolf Hoel ledet Naturvernforbundet fra 1935 til 1945. Han var en kjent vitenskapsmann og polarpionér. Men han var også medlem i Nasjonal Samling, og i 1941 takket han ja til nazistenes tilbud om stillingen som rektor på Universitetet i Oslo. Derfor ble han arrestert og siden dømt for landssvik i rettsoppgjøret etter krigen. Hoel ble dømt til 18 måneders tvangsarbeid, mistet stemmeretten og ble fratatt sin St. Olavs medalje.

1954

I 1954 ble en ny naturvernlov vedtatt. Utkastet til loven var skrevet av et utvalg fra Naturvernforbundet. Loven ga hjemmel for vern av større naturområder og det ble opprettet et statlig naturvernråd der lederen i Naturvernforbundet skulle være medlem.

1962

Den 21. desember 1962 gikk en drøm i oppfyllelse. Endelig, etter mange tiårs kamp, fikk Norge sin første nasjonalpark i Rondane. Helt siden starten hadde Naturvernforbundet jobbet for å få vernet større naturområder, i Jotunheimen, på Svalbard, i Børgefjell og i Pasvik. Så lyktes det endelig i 1962 med vernet av 575 kvadratkilometer i Rondane. Året etter ble Børgefjell vernet, og i 1964 kom landsplanen for nasjonalparker. Det tok litt tid, men én etter én ble

de vernet alle sammen. Nå er det 44 nasjonalparker i Norge.

1963

Magne Midttun ble Naturvernforbundets første generalsekretær i 1963. Midttun ledet Naturvernforbundet i en periode da medlemstallet skjøt til værs, fra cirka 1100 i 1963 til cirka 35 000 da han sluttet i 1978.

1973

Naturvernforbundets Hanna Resvoll-Holmsen startet kampen for vern av Sjøa og Gjende i Oppland allerede på 1920-tallet. I 1973, tretti år etter hennes død, ble de vernet. I 1980 ble hele Jotunheimen vernet som nasjonalpark. Det skulle hun ha visst!

1974

Mens oljeeventyret var i emning, overrasket Naturvernforbundet de fleste med å invitere til Alternativ Oljedebatt parallelt med oljemessa ONS i Stavanger. Alternativ Oljedebatt ble også arrangert i 1976 og 1978.

1981

Den 14. januar 1981 ble cirka 800 personer arrestert i Stilla, fordi de hadde slått seg ned som en levende barrikade mot anleggsmaskinene. Naturvernere og samer sto sammen i kampen for å hindre vannkraftutbygging i Altavassdraget, men tapte slaget. I 1987 åpnet kraftverket.

Kampen for vern av utbyggingstruete vassdrag nådde sitt klimaks i 1981 med aksjonene i Stilla. Foto: Naturvernforbundets arkiv.

1981

Hardangervidda ble Norges første nasjonalpark hvor over halvparten av verneområdet ligger på privat grunn. Striden om Nord-Europas største høyfjellsplatå raste på 1970-tallet. Motstanden mot vern var massiv. Naturvernforbundet hadde

jobbet lenge for å bevare den store villreinstammen og den unike fjellnaturen.

1993

Med overveldende flertall vedtok landsmøtet i Norges Naturvernforbund å ekskludere Kurt Oddekav som medlem i forbundet. 92 delegater stemte for eksklusjon, bare sju stemte i mot, mens seks delegater valgte å forholde seg avholdende.

1997

Uten massiv motstand fra Naturvernforbundet og en samlet miljøbevegelse, ville trolig Naturkraft satt i gang bygging av gasskraftverk på Kollsnes i Øygarden utenfor Bergen.

2007

Etter flere år med press fra blant andre Naturvernforbundet, kom det forbud mot bruk av miljøgiften PFOS i 2007. PFOS er brukt i brannskum, allværsjakker, tekstiler og impregneringsmidler. Stoffet er svært miljøskadelig og hoper seg opp i næringskjeden.

2007

Den 10. desember 2007 bevilget regjeringen Stoltenberg inntil 3 milliarder kroner årlig for å stanse hogst av regnskog. Regnskogmilliardene kom etter forslag fra Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet og Lars Løvold i Regnskogfondet. De to var på klimatoppmøtet på Bali da Jens Stoltenberg slapp nyheten, og kunne feire en av Norges største miljøseire sammen.

2008

Den 5. desember 2008 ble 147,7 kvadratkilometer skog i Trillemarka-Rollagsfjell vernet som Norges største skogreservat. I mange år hadde Naturvernforbundet kjempet for saken i en opphetet strid med grunneiere og andre interesser.

2013

30. september 2013 ble nok en runde i striden om oljeutvinning i Lofoten, Vesterålen og Senja vunnet. Da annonserte påtropsende statsminister Erna Solberg at det ikke vil bli åpnet for oljeboring i den kommende fireårsperioden.

En sterk opplevelse av villmark

Rune Folkvord er en ivrig friluftsmann fra Fiskå og en aktiv naturverner i Naturvernforbundets lokallag i Strand. Rune deler her sine inntrykk fra en vårtur i Skurvedalen.

”Oppholdet i Skurvedalen ga en sterk opplevelse av villmark med flotte elvestrekninger og idylliske tjern, våtmarksområder, fosser og fossestryk, storsteinete ur, flott furuskog og blanda lauvskog.

Det er sjelden å finne et så uberørt og vakkert naturområde i dag. Fra det flotte utløpet ut av Stølatjødna går elva først i åpent flatt terreng og videre i en skråstilt naturlig renne i fjellet med fosser ned i øvre juvet som ender ned på myrlendt område med Øvretjødna og rolig elv.

Videre veksler elva mellom småstryk og roligere partier både ovenfor og nedenfor Nedretjødna. Lenger nede, ovenfor neste bru, renner elva gjennom storsteinet ur som tvinger en fotgjenger opp fra elvebredden. På sti-siden er ura ikke så dominerende og gir en bra oversikt.

Nedover fra brua er det småfusser og strie stryk til innløpet fra Holmatjødna og hovedstien med bru over til Myra og restene etter en gammel sag i elva. I nedre utløp av Skurvedalen krysser en stor kraftlinje dalføret, men slik som skogen står i dag, vises den lite og forstyrrer ikke.

Underveis kom jeg over spor fra rådyr, hjort og elg og en kongeørn svevde over de bratte fjellsidene. I dette vakre landskapet er orrfugl, ryster og fossefall faste innbyggere. Og i elva er det ørret i god størrelse.

Skurvedalen ligger til Lysefjorden og er bare tilgjengelig for gående. Korteste vei er med ferje/hurtigbåt til kaien på Bakken gard eller å gå fra kaien på Songesand til Bakken.

Selv om besøket i dalen er lite i dag, er vissheten om at det finnes en slik dal nok til at det er vel verdt å bevare den naturlig for all framtid og dermed gi folk muligheten å besøke dalen en gang. Området vil da forbli en verdifull del av en framtidig Preikestolen nasjonalpark.”

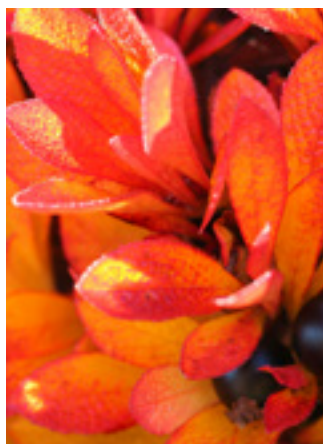
Skurvedalen er et uberørt dalføre som strekker seg fra Bratteliånas utløp i Lysefjorden og til fjellviddene ved Sunnmork. Foto: Rune Folkvord.

Songesand-heia har et utall med bekker, elver, vann, tjern og våtmarker. Det vannrike landskapet er rikt på varierte opplevelser, men er dessverre også attraktivt for kraftutbyggere. Foto: Ove S. Førland.

Haukugla er blant de sjeldne gjestene som kan dukke opp i det villmarkspregete landskapet i Songesandheia. Foto: Rune Folkvord.

Sterke farger når kreblingen er moden med bær om høsten. Foto: Ove S. Førland.

Så snart man kommer opp til tregrensa i Skurvedalen, er sjansene store for å treffe på rype og andre arter som liker seg best i fjellheia. Foto: Ove S. Førland.

Utbygging i Lysefjordens indrefilet

Lysefjorden er framhevet som en nasjonal naturskatt med stor internasjonal appell. I denne naturskjønne fjorden planlegges det nå nye inngrep. Tre kraftutbyggere har søkt om å bygge ut vassdragene nord for Songesand og Bratteli. Det kan bety spikeren i kista for en framtidig Preikestolen nasjonalpark.

Siden forslaget om en nasjonalpark ble fremmet av Naturvernforbundet i Rogaland i 2008 har Jørpe-land Kraft fullført sin utbygging av Jørpelandsvassdraget. Grunneiere i Årdal har dessuten fått tillatelse til å regulere vassdrag i utkanten av nasjonalparkområdet i nord. Men disse nyere inngrepene blir små sammenliknet med planene for Dalaåna og Nordåna kraftverk, Songesand kraftverk (Sunnmørk/Skurvedalen) og overføringer fra Daladalen/Dalaåna til Lyngsvatnet. Dette dreier seg for en stor del om inngrepsfrie områder med betydelige naturkvaliteter.

Det foreslåtte nasjonalparkområdet har en lav andel inngrepsfrie arealer på grunn av kraftutbygginger og høyspentlinja fra Lysebotn til Jørpe-land. Hvis denne andelen reduseres med nye utbygginger i uberørt natur, kan det reises spørsmål om Preikestolområdet oppfyller kriteriene til nasjonalparkstatus.

Naturvernforbundet har sendt denne høringsuttalelsen til NVE:

Internasjonal verneverdi

Rogaland er det fylket i landet som har størst prosentvis utbygging av tilgjengelig vannkraft. Det har

Elva gjennom Skurvedalen viser fram alt: Fra viltre fosser og stryk til rolige passasjer og lune loner. Foto: Rune Folkvord.

etter hvert blitt et enormt press på det lille som er igjen av urørt natur og fritt rennende vann. Den gjenværende urørte vassdragsnaturen er det særdeles viktig å ta vare på. I så måte fremstår Lysefjorden og nærliggende heiområder som særlig verneverdig, også i internasjonal målestokk. Fjorden med Preikestolen er et av Norges største og mest besøkte turistmål. Området har omkring 500 000 besøkende årlig.

Det er et storslått og helhetlig "fjord til fjell-landskap", noe som i stor grad bidrar til å heve naturverdi-

ene i området. Hele gradienten av naturtyper og arter, fra fjorden, via vassdragene og skogliene og helt inn på snau fjellet gjør denne naturen så enestående. Derfor arbeides det aktivt med etablering av Preikestolen nasjonalpark. Også Fylkesmannen har konkludert med at området tilfredsstiller de naturfaglige kravene til nasjonalpark.

Mange utbygginger allerede

Preikestolområdet har allerede store utbygginger. Derfor er det viktig å stanse ytterligere utbygginger som vil redusere de inngrepsfrie arealene (INON) i området. Betydningen av INON-områdene som naturverdier understrekes i to stortingsmeldinger (St.meld. nr. 21 (2004–2005) og St.meld.nr. 26 (2006–2007)): "INON skal fortsatt være et viktig verktøy for å sikre inngrepsfrie områder som er av betydning for blant annet friluftsliv og biologisk mangfold".

Det er registrert flere regionalt viktige naturtyper innenfor området, herunder; kystlynghei, som er vurdert som sterk truet på den Norske rødlista for naturtyper, dette har ikke blitt referert i konsekvensutredningen. Det er i tillegg registrert en slåttemark som er en utvalgt naturtype

innenfor området. Vi minner om forskrift om utvalgte naturtyper, der det står at det skal tas særskilt hensyn til forekomster av utvalgte naturtyper. Det har ikke blitt foretatt en vurdering etter forskriften i den oversendte konsesjonssøknaden. Vi anser dette som en vesentlig mangel ved konsekvensutredningen.

Dalaåna/Nordåna kraftverk.

Dalaåna/Nordåna inkluderer overføring av Storlitjørna til Kvednavatnet. Bekken fra Storlitjødna ned Storlia vil da forsvinne. Den renner gjennom et område som er klassifisert som regionalt viktig naturtype. Området med Storlitjørna og Kvednavatnet ligger også innenfor foreslått Preikestolen nasjonalpark.

Nordåna/Tverråna har mange flotte stryk og loner nedover fra Skaratjødna og er et vesentlig miljøbidrag i Mørkebudalen og ned til Songesand, dette vil forsvinne ved utbygging.

I søknaden er det satt av så liten minsteassføring at vassdraget vil framstå som ødelagt. Dette frafallet av miljøkvalitet kommer i tillegg til andre forstyrrende inngrep som veg, hytter og kraftlinjer i området.

Dalaåna kraftverk er søkt bygget

Skurvedalen har en spennende blanding av storvokst, uberørt furuskog og varmekjær lauvskog i de nedre deler. Dalen burde for lengst vært vernet som naturreservat. Foto: Svein Færevik.

ved sjøen i Lysefjorden. En veg i lia ovenfra Kåsen ned til Tuftene er prosjektert som alternativ tilkomst. Denne vegen vil være et særdeles skjeddende element for fjorden og må ikke tillates. Dalaåna nedenfor inntaket vil med omsøkt minste-vassføring føre til en total endring i miljøkvaliteten som den representerer i dag. Her vil elva i Songesand forsvinne ved en utbygging. Samme elv kan etter forslag fra Norges Jeger- og Fiskerforbund gjøres lakseførende.

Songesand Kraftverk

Denne utbygging innebærer overføring av Storlitjødna og Kvednavatnet til Rundatjødna, samt regulering og terskel i Stølstjødna. Utbyggingen har her mange av de samme konsekvenser som for Daladalen og Songesand. I tillegg ligger hele området inne i forslaget til nasjonalpark, og Skurvedalen er fra fylket vedtatt klassifisert som naturreservat og trenger bedre vern. En eventuell utbygging av Skurvedalen og nærliggende område vil ødelegge noe av den mest verdifulle naturen i området.

Overføring av vann fra Dalaåna/ Daladalen til Lyngsvatnet.

Daladalen er et område som allerede har store inngrep. Planer om

overføring av vann fra Daladalen til Lyngsvatnet vil redusere vannføring i Dalaåna/Songesandsåna. I tillegg vil det også bli reguleringer av vann med demninger og tunneler i området.

Konklusjon

I Norge er det for tiden en enormt stor aktivitet for å få bygget ut større og mindre vassdrag. Dette vil i løpet av få år medføre at betydelige deler av vassdragsnaturen er tapt for alltid. Dette er et tap som Norge ikke lenger har råd til. Derfor må det unngås at de mest verdifulle områdene bygges ut. Siden vi enda har igjen noen fritt-rennende elver og bekker, er Lysefjordområdet med sine særegenheter og kvaliteter, både nasjonalt og internasjonalt, verneverdig som naturområde.

Naturopplevelser er et viktig bidrag til god livskvalitet, både for den nærliggende befolkning på Sørvestlandet, og for utenlandske og norske turister.

Tillates disse søknadene, vil reduksjonen av kvaliteter innenfor turisme og friluftsliv bli sterkt redusert. Viktige naturkvaliteter vil forsvinne for alltid. Naturvernforbundet ber derfor NVE om å stanse videre arbeid med disse prosjektene.

Daladalen overføring Lyngsvatn

Nordåna og Dalaåna kraftverk

Songesand Kraftverk

Skurvedalen er uløselig knyttet til Bakken gård som ble bosatt på 1700-tallet. Foto: Ove S. Førland.

FAKTA

Tre kraftselskap søker om konsesjon for utbygging av vann og vassdrag i Songesandheia i Lysefjorden. De tre utbyggingene som er vist på kartene til høyre, dekker et samlet areal (nedbørfelt) på 61,6 kvadratkilometer. Det er et areal på størrelse med Rennesøy kommune. De i alt tre kraftstasjonene skal samlet produsere 105,6 GWh (overføringen til Lyngsvatn inkludert). Det er en produksjon på størrelse med Jørpelandsutbyggingen.

Jæren er vipenes siste

Tre kommuner på Jæren kan huse 20 prosent av den samlede vipebestanden i Norge. Men selv om landets fremste vipekommuner Klepp, Time og Hå fortsatt har en stor og levedyktig bestand, er det fare på ferde. Antallet vipper har trolig gått tilbake med over 40 prosent i løpet av 15 år.

Vi skriver "trolig" fordi det er med vipene som med de fleste andre arter i Norge. Vi vet for lite. Hvor mange er de, hvor lever de, hvorfor går de tilbake og hva skjer over tid? Så langt har mye av artsforvaltningen skjedd på grunnlag av kvalifisert gjetning. Det ville Naturvernforbundet i Rogaland gjøre noe med. Det gjelder tross alt den folkekjære "vibå", Jærens nasjonalfugl.

I 2009 inviterte Naturvernforbundet bønder, miljøbyråkrater og vipekjennere til seminar på Vitenfabrikken i Sandnes. Der og da bestemte vi oss for å få vite mer om fuglen som alle kjenner, men som vi vet altfor lite om.

Klepp er vipekommunen

Kjell Mjøltnes fra kommunen med vipe i kommunevåpenet ble bedt om å telle vipene på Jæren. Ikke bare det. Han skulle finne ut hvor de hekket, hvor mange de var og selvsagt hvor på Jæren de ikke lenger er å se.

Vipemor har grunn til å være bekymret for ungen sin – både for tobeinte, firbeinte, fjærkleddede røvere og jordbruksmaskiner. Foto: Kjell Mjøltnes.

Vipper kan du fortsatt oppleve på en knallblå Jærehimmel. Men det blir færre av dem, og mange steder er de helt borte. Foto: Kjell Mjøltnes.

Etter tre år og 53 dager i felt på kryss og tvers av 157 kvadratkilometer jordbruksland har Kjell Mjøltnes lagt faktaene på bordet:

- * Det bor 3908 vipper i Time, Klepp og Hå, eller 1954 par om man heller vil.

- * 80 til 90 prosent av vipene hekker på mellom 10 og 20 prosent av det samlede jordbruksarealet.

- * Nesten halvparten av vipene hekker i kolonier eller "hotspots". Det er områder der det hekker åtte vipear eller flere.

- * Den største vipekolonien på Jæren ligger ved Håelva i Hå kommune og teller over 50 hekkende par.

- * Klepp kommune er den desidert største vipekommunen på Jæren med over halve bestanden. Time som har vipa i kommunevåpenet er den minste vipekommunen.

Ikke alle er talt

Har Kjell Mjøltnes talt alt vipene som fins i de tre Jærkommunene? Selvsagt har han ikke det. Sannsynligheten for at tallet er for lavt er langt større enn at det er for høyt. Men det viktigste med kartleggingen er at vi nå vet eksakt hvor vipene på Jæren bor. Dermed har vi mulighet for å gjøre målrettete, konkrete tiltak med det siktemål å stanse nedgangen i bestanden.

Så hva kan vi gjøre? Bonden som produserer mat på vipemarkene? Lokale og sentrale myndigheter som planlegger arealbruken og som skal bevare naturens mangfold?

Først må vi spørre oss om det er vår skyld at vipene blir færre. Kan det være forhold i overvintringsområdene som er den viktigste årsaken til at færre vipper kommer tilbake til sitt hjemland år for år?

Bonden er viktig for vipa

Jo da, harde vintre på Kontinentet har nok redusert vipetallet noe. Og ja, det drives fangst av "våre" vipper i Frankrike og i andre land. Tap av gode beitemarker i overvintringslandene er heller ikke til vippas gunst. Men vi kan ikke skyld på andre når vi vet hva VI kan gjøre for å flere vippunger på vingene.

Bonden er kanskje den viktigste aktøren i arbeidet for å la vipa leve. Bonden kan drive vipevennlig når han bearbeider jorda med maskiner tidlig om våren og når han går i gang med den første grasslått mens vipeungene springer i grassa uten å kunne ta til vingene. Kjell Mjøltnes registrerte forsvinnende få tiltak for å berge vipereir eller vippunger. – Viljen til å gjøre en innsats for vipene er ikke særlig stor på Jæren, konstaterer han etter tre år på farten.

skanse i Norge

Vipene trives best i eller ved våtmarker. Foto: Ingvar Grastveit.

Ikke skyld på andre

Mange bønder er av den oppfatning at det ikke hjelper å gjøre en innsats for vipa. Egg og unger blir likevel tatt av kråker, måker, rev eller grevling. Det er ingen tvil om at disse og andre predatorer har blitt mer tallrike på Jæren og deres innhugg på vipbestandene er betydelig. Men det er ikke slik at predatorene tar rubbel og bit.

Jo flere unger som blir klekkes, jo flere unger vil overleve. Det er det bøndene kan bidra til.

Så man må selvsagt se hvordan man mest mulig effektivt kan redusere bestanden av predatorer. Det ene må ikke utelukke det andre.

Fuktige områder er vipemark

En annen viktig observasjon Kjell

Mjøltnes har gjort er av vipenes klart mest foretrukne hekkeområder. Det kan beskrives med ett ord – vann. Områder med høy grunnvannstand er attraktivt for vipene, mens også myr, fuktige søkk og nærhet til innsjø og elv blir foretrukket. Næringstilgangen er åpenbart bedre i fuktig jord enn på tørr mark.

Nydyrking, grøfting eller annen drenering av slike biotoper vil være til skade for vipbestandene. Nå vet vi hvor disse attraktive "vipespotene" er på Jæren, og det gir forvaltningsmyndigheter og bønder et godt grunnlag for å beskytte og bevare hekkeområdene.

Truet "nasjonalfugl"

Vipekjenner Kjell Mjøltnes mener det er lite fruktbart å kran- gle om hvem som har skylda for vipas tilbakegang. Nå bør kreftene forenes i et bredt samarbeid og en samlet innsats for å finne ut hvor skoen virkelig trykker og hva som konkret kan gjøres for å stanse nedgangen, mener han. For jordbruket vil vel beholde "nasjonalfuglen" sin?

En vipbestand i fritt fall?

Er de offisielle anslagene over vipbestandene i Norge "helt på jorden" eller har virkelig bestanden falt som en stein de siste 20 årene?

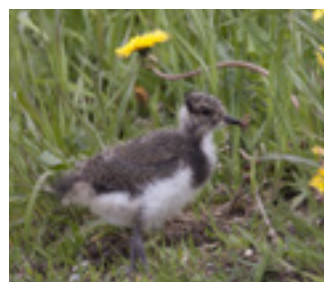
Norsk fugleatlas fra 1994 og Norsk rødliste fra 2010 operer med en norsk vipbestand på ca. 60 000 par. Hvis dette er et riktig anslag ved inngangen til 1990-tallet, taler svært mye for at bestanden i Norge har nær sagt kollapset de siste 20 årene.

De konkrete tellingene som er gjort indikerer i hvert fall dramatiske fall i bestanden. Totaltelling som ble gjort av vipelokalteter i Vest-Agder fra 1994 til 2012 viser en nedgang på hele 83 prosent, fra 889 par til 151 par. Vipekjenneren Ingvar Byrkjedal har talt en fast rute på Jæren hvert år mellom 1997 og 2012 og konstaterer at bestanden er redusert med 44 prosent i perioden.

Fra Bjerkeim, Egersund, Sokndal og Lund er tendensen om mulig enda mer negativ. I disse kommunene er det nå mindre enn 50 par igjen. På

jordbruksarealene i Ryfylke er vipa så godt som helt forsvunnet. Bøndene bekrefter langt på vei fuglefolkenes beskrivelse av den dramatiske nedgangen.

De mest kvalifiserte anslagene av dagens vipbestand i Norge tyder på om lag 10 000 par. Hvis det er riktig at bestanden talte 60 000 par på begynnelsen av 1990-tallet har nedgangen vært på rundt 84 prosent. Da er det all grunn til å tenne varselampen!

Mange vipeunger ender sitt liv i den første slåtten på forsommeren. Jordbruket må ta ansvar for vipa om den skal ha en framtid. Foto: Kjell Mjøltnes.

"Vibå e komen" sier de på Jæren når de første individene lander på frossen og snødekt jord. Men det er stadig færre vipper som kommer tilbake til Norge og Jæren. Foto: Kjell Mjøltnes.

Smålig av NVE

Er det urimelig at Jørpeland Kraft blir pålagt å sikre ferd-selen ved utløpet av Svortingsvatnet? - Ja, mener NVE. - Smålig og i strid med konsesjonsvilkårene, mener Naturvernforbundet.

Før NVE påla Jørpeland Kraft å utbedre dammen i Svortingsvatn kunne man gå over dammen når det ikke var overløp. Det kan folk fortsatt gjøre. Men ved overløp benyttet turgåerne en steinklopp i elva like nedenfor dammen. I forbindelse med dambyggingen ble Jørpeland pålagt å fjerne steinkloppen "for å bedre kapasiteten i flomløpet".

Når det er overløp på nye Svortingsdammen må turgåere krysse elva over en eksisterende bru ved Liarvatn. Det blir en 1 1/2 times ekstra tur, hvilket NVE mener er i tråd med konsesjonsvilkårene.

Den nye dammen på Svortingsvatn kan ikke passeres ved overløp. NVE vil ikke pålegge regulanten å bygge en ny kryssingsmulighet ved dammen. Foto: Ove S. Førland.

At turgåerne i Jørpelandsheia har mistet en hevdvunnen ferdselsvei, blir ikke tillagt vekt.

Naturvernforbundet i Strand og

Strand turlag ber om å få tilbake kryssingsmuligheten ved Svortingsdammen. Det er åpenbart å be om for mye i et utbyggingsprosjekt som har hatt en samlet pris-

lapp på over fire hundre millioner kroner.

Smålig og neppe et konstruktivt bidrag til friluftslivets fremme.

Tre kraftverk fikk endelig nei

Kraftverkene Fossvatn, Mjåvatn og Ørdsdal i Bjerkreimsvassdraget får ikke utbyggingstilatelser. Det bestemte Olje- og energidepartementet (OED) like før jul.

Dermed fikk vassdragsvernerne en hyggelig julegave fra departementet. Kraftverkseierne er nok mindre fornøyde siden dette er endelige avslag og kan ikke påklages videre.

Beslutningen fra OED er i samsvar med NVE sitt syn og selvsagt også i overensstemmelse med synspunktene til naturvern- og friluftsforskningsorganisasjonene i Rogaland.

Bjerkreimsvassdraget er varig vernet mot kraftutbygging, men det er likevel høve til å fremme søknader om småkraftutbygginger på inntil 3 MW.

Berland Kraft AS har fremmet to

søknader, den ene for utnytting av fallet mellom Fossvatn og Mjåvatn, den andre ved utnytting av av Mjåvatnbekkens fall til Ørdsalsvatn. Førstnevnte prosjekt skulle gi en produksjon på 1,5 GWh, mens det andre prosjektet hadde en planlagt produksjon på 1,76 GWh.

Ørdsdal kraftverk i regi av Dalane Energi skulle utnytte Hellarsbekken og Høylandsåna i Ørdsdal og

ville gi en produksjon på inntil 17 GWh. OED og NVE er enig i at det omsøkte prosjektet har for store negative konsekvenser for verneverdiene.

Selv om punktet er satt for kraftverkene Fossvatn, Mjåvatn og Ørdsdal, er det tidligere gitt konsesjoner for utbygginger i det varig vernet Bjerkreimsvassdraget.

Ingen salamanderdam i Lierdal

Det blir ingen salamanderdam i Lierdal. Ihvertfall ikke med Vegvesenets støtte.

Vegvesenet skal sprengte borte et stykke av Lierdal på Tasta når Eiganestunnelen skal bygges. Siden det ligger en salamanderdam tett inn til vegskjæringen, ble Vegvesenet bekymret for om vannet vil forsvinne. Og uten vann går det dårlig med salamanderne i dammen.

Derfor ville Vegvesenet, prisverdig nok, komme en eventuell lekkasje i forkjøpet. Det skal skje ved å samle salamanderne inn og sette dem ut i en trygg lokalitet på Tastavarden. Vegvesenets har søkt Miljødirektoratet om tillatelse til flytteoperasjonen og har fått det.

Naturvernforbundet mener det er altfor defensivt. En mulig tapt lokalitet må erstattes med en helt

ny, mener vi. Det er mangelen på egnede lokaliteter som først og fremst truer småsalamanderens eksistens i Stavanger. Derfor vi tok kontakt med grunneier Henning Stokke som eier en fuktig beiteteg nederst i Lierdal, på den såkalte Hestemarka. Stokke ville gjerne gi tillatelse til å anlegge en egnet dam for småsalamander og andre fugler og dyr som tiltrekkes av dammer.

Men Vegvesenet ville ikke være med på prosjektet og nøyer seg med å flytte salamanderne fra en salamanderdam til en annen.

Det er mulig det tar seg fint ut i Vegvesenets miljøregnskap. Men noe vesentlig bidrag til å sikre småsalamanderens framtid i Stavanger er det ikke.

Måker og røsslyng i Stavanger

Våren er i anmarsj og Naturvernforbundet er på farten. Vi har bygd sauegjerde på Langøy, ryddet måkeholmen i Mosvatnet og skiltet hekkeholmer i skjærgården.

Vil man ha plen i hagen, må den klippes flere ganger i løpet av vekstsesongen. Det er i prinsippet det samme som gjelder for holmen i Mosvatnet: Vil man ha hekkende hettemåker må den ryddes hvert år. Det har vi gjort de siste fem årene. Nå ser vi resultatene for alvor. I fjor hekket et 20 talls par hettemåker på holmen, og mye tyder på at de fikk unger på vingene.

Vi har gitt en truet art et nytt hjem - det er naturvern i praksis!

Hettemåkene har allerede inntatt holmen. Om de også går til hekking i år vet man aldri sikkert, men sjansene er store. Følg med, følg med!

Er det naturvern å sette opp et sauegjerde på Langøy? Ja, faktisk. Seint vinteren 2007 ble den nordre delen av Langøy svidd etter at Lundsvågen naturskole hadde ryddet kratt og trær. Så viste erfaringene i årene etter at røsslyngen ikke klarte å komme tilbake, muligens fordi brenningen var for hard og fordi sauebeitingen fortsatte. I et forsøk på å få røsslyngen tilbake, har kommunen bestemt at sauene skal stenges ute fra den nordre delen av øya med et gjerde. Dette gjerdet er nå satt opp av Naturvernforbundet, og så vil årene framover vise om lyngen etablerer seg igjen.

Røsslyng er ikke en truet art, men kystlynghei er en truet naturtype. Langøy har noen av de siste restene av kystlynghei i Stavanger, og det er verdt å ta vare på, mener Stavanger kommune. Og det er vi hjertens enige i.

Skiltene på seks hekkeholmer i Stavanger-skjærgården har fått nye plakater i vinter.

50 øre til våtmarkene på Jæren

Massedeponier har tatt knekken på en lang rekke myrer og våtmarker på Jæren. Dette må det bli slutt på, krever Naturvernforbundet, som foreslår at entreprenørene oppretter et miljøfond for å gjøre opp for gamle synder.

Et trist eksempel er fyllingen på Soma i Sandnes som ødela et viktig våtmarksområde øverst i nedbørfeltet til Skas-Heigre kanalen. Det har ført til mer forurensende avrenning og økt fare for flom lenger nede i

vassdraget. Dessuten inneholdt fyllingen mye uren masse som vil lekkke ut i vannveien.

Fylkeskommunen har prisverdig nok startet arbeidet med en regionalplan for massedeposering på Jæren. Planen skal forsøke å få kontroll på regionens mange deponier og å sikre at mer av stein, grus og jordmassene blir sortert og gjenbrukt. En av hovedutfordringene blir å finne egne lokaliteter for et eller flere massedeponier som alle aktørene i bransjen kan bruke og som blir drevet i

kontrollerte former.

Naturvernforbundet støtter planenes mål og intensjoner og håper kommunepolitikere og entreprenørbransjen legger seg i selen for å få til gode løsninger. Lokalisering av massedeponier må ha som mål å gi klimagevinst ved at transportbehovet blir redusert. Dessuten må lokaliseringen ikke ødelegge verdifulle naturområder.

Det er anslått at 3 millioner kubikk overskuddsmasse blir deponert i fyl-

ling på Jæren hvert år. Naturvernforbundet foreslår at det illegges en miljøavgift på 50 øre per kubikk overskuddsmasse som blir levert til deponi. Miljøavgiften inngår i et fond som blir brukt til å forbedre og restaurere våtmarker på Jæren.

Det er vel ikke for mye å be om - i naturmangfoldets navn?

Klager på senking og flytting av Forsandåna

NVE står fast på sitt tidligere vedtak om å flytte Forsandåna og å senke den med inntil 13 meter. Dette vedtaket har Naturvernforbundet og Norges Jeger- og fiskerforbund påklaget.

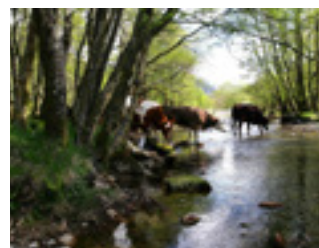
Det var Forsand Sandkompani som søkte og fikk konsesjon i 2011 til å gjennomføre det omfattende inngrepet i elva. Bedriften ønsker å komme til sand- og grusressurser som kan

forlenge driften i sandtaket med ca. 20 år. Naturvernforbundet påklaget konsesjonsvedtaket, men trakk inntil videre klagen tilbake etter initiativ fra Forsand Sandkompani som ønsket å utrede bedre løsninger for naturmiljøet og bestandene av laks og sjøørret.

I 2012 la konsultentselskapet Uni Miljø på vegne av Forsand Sandkompani fram et nytt forslag som NVE nå har avvist. Konsesjonsvedtaket fra

2011 står derfor ved lag.

Naturvernforbundet har påklaget konsesjonen og mener den i sin helhet må avvises. Dersom klagen ikke fører fram støtter Naturvernforbundet subsidiært bedriftens reviderede planforslag fra 2012. Norges Jeger- og fiskerforbund klager også på konsesjonsvedtaket, og krever Forsand Sandkompanis planendrings-søknad fra 2012 må velges.

Naturmiljøet i Forsandåna kan bli sterkt skadelidende dersom elva senkes og flyttes. Foto: Ove S. Førland.

MILJØFESTIVAL OG FOLKEFEST

31. juli - 3. august

Har du planlagt årets ferie?

Sett av en helg i Oslomarka!

Vi inviterer små og store til en spennende langhelg i Oslomarka. Lær om naturvern, delta på morsomme aktiviteter og møt andre naturvernere.

Arrangementet er åpent for alle.

Søndag 3. august kl. 13.00 blir det folkefest i Spikersuppa i Oslo sentrum. Her blir det utstilling, underholdning, bursdagskake og mer!

Pris for påmelding før 1. mai:

Voksen 1800,-

Barn 800,-

Familiepris 4500,-

Redusert pris for overnatting i telt.

Påmelding: deltaker.no/miljofestival2014

Mer info: naturvernforbundet.no/miljofestival

Vi sees!

Naturvernforbundet

Norsk Oljevernforening For Operatørselskap
www.nofo.no

En anerkjent og effektiv
oljevernorganisasjon
og pådriver innen
kompetanse og
teknolog utvikling

Du bestiller - Vi henter!

Sandnes kommune har innført bestillingsordning på
rød beholder for farlig avfall og EE-avfall.

Når du har behov for tømming av rød beholder,
så bestiller du selv henting via skjema på:

www.hentavfall.no

SANDNES KOMMUNE
Bymiljø

Du ser litt ekstra etter de som har store ting på gang

Ola Kolnes er HSE Manager i Martin Linge-prosjektet. Han jobber med både mennesker og teknologi for å ivareta helse, sikkerhet og miljø. Det er mange ting vi i Total skal gjøre på Martin Linge-feltet i Nordsjøen som ingen har gjort før oss. Da er det viktig at folk som Ola er tydelig til stede og gjør oss helt sikre på at vi skaper et trygt og godt arbeidsmiljø. Utbyggingen pågår for fullt, og produksjonen starter i slutten av 2016.

Vi er Total, et av verdens største olje- og gasselskap, med nærmere 50 års erfaring i Norge.

Vi kjøper mer, bruker mer – og kaster mer.

KOLON

BRK MINDRE!

Ta med handlenett eller ryggsekk når du går i butikken. Du har plastposer nok.

Bruk mindre.

Stavanger kommune, fagavdeling renovasjon

ConocoPhillips er et av verdens største uavhengige lete- og utvinningsselskaper med aktivitet i 27 land. Hovedkontoret ligger i Houston, Texas. Virksomheten i Norge ledes fra selskapets kontor i Tananger utenfor Stavanger. ConocoPhillips er en av de største utenlandske operatørene på norsk sokkel.

Samspill

er vårt fortrinn

For over 40 år siden kom Norges første oljeproduksjon i gang fra Ekofisk-feltet. Gjennom samspill er det til nå skapt verdier for over 1920 milliarder kroner fra dette og de andre feltene i Ekofisk-området. Nå forbereder vi de neste 40 årene.

Vi ser framover – og nordover. Med ambisjoner om å vokse på norsk sokkel og fortsatt være en nøkkelspiller.

ConocoPhillips

20

ARRANGEMENTER

RYGJAVERN
1 / 2 0 1 4

Hva betyr klimaendringene for Rogaland?

FN's klimapanel fastslår at klimaendringene skjer nå og at vi alle vil merke det i større eller mindre grad. Hva kan endringene bety for naturmiljøet, landbruket og det marine liv i Rogaland? Fylkeslagene av Naturvernforbundet og Natur og Ungdom inviterer til debatt om temaet.

Mandag 28.april kl. 19.30

Mostun natursenter i Stavanger (Henrik Ibsensgate 59)

Hovedinnleder er klimarådgiver Ola Skaalvik Elvevold, internasjonal avdeling i Naturvernforbundet.

Fylkesmannen i Rogaland bistår med representanter fra landbruk- og miljøavdelingene.

Naturbutikk og kafésalg. Husk kontanter. Møtet er åpent for alle. Avsluttes seinest kl. 21.

Ola Skaalvik Elvevold er kjent som tidligere leder av Natur og Ungdom.

Mandag 28.april kl. 18.00 til 19.15

Årsmøte i Naturvernforbundet i Rogaland

Vanlige årsmøtesaker i henhold til vedtektene. Årsmøtet behandler også årsberetning, arbeidsplan, budsjett og regnskap for Jæren våtmarks-senter.

Sakene blir fortløpende lagt ut på www.naturvern.no/rogaland

Alle medlemmer er hjertelig velkomne. Enkel bevertning.

Medlemsskap + ved = sant!

Naturvernforbundets dugnadsgjeng har produsert store mengder ved i vinter, både på Marøy og på Mostun. Det er alle kvaliteter; gran, bjørk, furu, eier og bøk.

Nå kan du gjøre et kupp. Meld deg inn i Naturvernforbundet og få 5 sekker ved i velkomstgave, fritt tilkjørt om du bor i Stavanger. Hvis du henter veden sjøl får du 10 sekker.

Priser for medlemskap + ved er kr. 300,- for familie, kr 200,- for enkeltmedlem og kr. 100,- for pensjonister/student.

Send e-post til: rogaland@naturvern.no eller kontakt oss på telefon 51 52 88 11/ 416 83 238.

